



РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА
МИНИСТЪР

ЗАПОВЕД

№ РД 09 - 946/01.06.2009 г.

На основание чл. 36, ал. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, във връзка с чл. 42, ал. 1 и ал. 2 от Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване, при спазване изискванията на чл. 66, ал. 1 и ал. 2 от Административнопроцесуалния кодекс и във връзка с организирането и провеждането на държавните изпити за придобиване степен на професионална квалификация за професията

УТВЪРЖДАВАМ

Национална изпитна програма за провеждане на държавни изпити за придобиване на трета степен на професионална квалификация за професия **345010 Икономист-мениджър**, специалност **3450105 Предприемачество и мениджмънт** от професионално направление код **345 Стопанско управление и администрация** от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Контрол по изпълнението на заповедта възлагам на Кирчо Атанасов – заместник-министър.

ДАНИЕЛ ВЪЛЧЕВ
ЗАМЕСТНИК МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ И
МИНИСТЪР НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

НАЦИОНАЛНА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

**ЗА ПРОВЕЖДАНЕ НА ДЪРЖАВНИ ИЗПИТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ
НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА КВАЛИФИКАЦИЯ**

	Код по СПОО	Наименование
Професионално направление	345	СТОПАНСКО УПРАВЛЕНИЕ И АДМИНИСТРАЦИЯ
Професия	345010	ИКОНОМИСТ-МЕНИДЖЪР
Специалност	3450105	ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО И МЕНИДЖМЪНТ

Утвърдена със Заповед № РД 09 - 946/01.06.2009 г.

София, 2009 година

I. ПРЕДНАЗНАЧЕНИЕ И ЦЕЛ НА ИЗПИТНАТА ПРОГРАМА

Националната изпитна програма е предназначена за организиране и провеждане на държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността за придобиване на трета степен на професионална квалификация по професията **345010 Икономист-мениджър**, специалност **3450105 Предприемачество и мениджмънт** от Списъка на професиите за професионално образование и обучение по чл. 6 от Закона за професионалното образование и обучение.

Целта на настоящата национална изпитна програма е да определи единни критерии за оценка на професионалните компетенции на обучаваните, изискващи се за придобиване трета степен по изучаваната професия и специалност.

Националната изпитна програма е разработена във връзка с чл. 36 от Закона за професионалното образование и обучение (ЗПОО) в съответствие с Държавното образователно изискване за придобиване на квалификация съгласно Наредба № 4 от 4 декември 2006 г., обн. ДВ., бр.10/2007 г., по професията **Икономист-мениджър**.

Държавните изпити по теория и по практика на професията и специалността се провеждат в съответствие с изискванията на ЗПОО и Наредба № 3 от 15.04.2003 г. за системата на оценяване.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИЗПИТНА ПРОГРАМА

Настоящата национална изпитна програма съдържа:

- 1. За държавния изпит по теория на професията и специалността:**
 - а. Изпитните теми с план-тезиса на учебното съдържание.
 - б. Критерии за оценяване.
- 2. За държавния изпит по практика на професията и специалността:**
 - а. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания.
 - б. Критерии за оценяване.
- 3. Система за оценяване.**
- 4. Препоръчителна литература.**
- 5. Приложения:**
 - а. Примерен изпитен билет за държавния изпит по теория на професията и специалността.
 - б. Примерно индивидуално практическо задание.

III. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Изпитни теми с план-тезис на учебното съдържание.

Изпитна тема № 1: Мениджмънт на персонала.

План–тезис:

- Мениджмънт на персонала – същност и задачи.
- Длъжност и роля в предприятието. Длъжностна характеристика.
- Основни стилове на управление.
- Концепции на мениджмънта.

Приложна задача: Казус: Стил на управление.

Дидактически материали: Казус.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 1:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира понятията мениджмънт на персонала, длъжност и роля в организацията, длъжностна характеристика. Посочва задачите на мениджмънта на персонала.	15
2. Различава длъжност и роля в предприятието. Посочва значението и основните елементи на длъжностната характеристика.	15
3. Разпознава и сравнява основните стилове на управление.	10
4. Анализира и оценява концепции на мениджмънта.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 2: Планиране и подбор на персонала.

План–тезис:

- Организация на персонала.
- Планиране на потребностите от персонал.
- Описание на позиция. Профил на изискванията.
- Възможности за търсене на персонал.
- Подбор на персонала.

Приложна задача: Казус: Професионална пригодност и резултати от труда.

Дидактически материали: Казус.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 2:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира основните понятия в темата. Посочва основни фактори, оказващи влияние при определяне на потребностите от човешки ресурси в предприятието.	15
2. Обяснява метода на портфейлния анализ на персонала за оценка на професионалната пригодност и резултатите от труда.	15
3. Разбира, разграничава и обяснява отделните етапи при подбора на персонал в предприятието.	10
4. Представя възможности за търсене и методи за подбор и оценка на персонала.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 3: Трудов договор.

План–тезис:

- Същност, значение и характеристика на трудовия договор.
- Видове трудови договори.
- Съдържание на трудовия договор.
- Сключване, изпълнение, изменение и прекратяване на трудовия договор.
- Недействителност на трудовия договор.
- Задължение за регистрация на трудовите договори.

Приложна задача: Казус. Трудов договор

Дидактически материали: Казус; извадки от нормативен акт, необходими за решаване на казуса.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 3:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността, посочва значението и прави характеристика на трудовия договор.	10
2. Представя отделните видове трудови договори.	10
3. Анализира задължителните елементи на трудовия договор.	15
4. Проследява процедурата по сключване, изменение и прекратяване на трудовия договор.	15
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 4: Развитие и обучение на персонала.

План–тезис:

- Развитие и обучение на персонала – същност и цели.
- Развитие и обучението на персонала като фактори и инструменти за мотивация.
- Форми и методи за обучение на персонала.
- Стандартът “Инвеститори в хората”.
- Измерване на икономическата ефективност от инвестициите в развитието и обучението на човешките ресурси (Модел на Доналд Къркпатрик и Джек Филипс).

Приложна задача: Казус за вземане на решение: Избор на най-подходяща форма или метод на обучение и обосновка на избора.

Дидактически материали: Казус.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 4:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността, значението и целите на оценката на персонала.	10
2. Обосновава изискванията към оценката на представянето на персонала. Посочва най-често срещаните грешки при оценяването на представянето на персонала.	15
3. Представя процедура по създаване на система за оценка на персонала.	10
4. Анализира значението на интервюто за оценка на представянето на сътрудник за предприятието и за отделния сътрудник.	15
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 5: Оценка на персонала.

План–тезис:

- Същност, значение и цели. Видове оценяване.
- Изисквания към оценката на представянето на сътрудниците. Разбирането за справедлива оценка.
- Най-често срещани грешки при оценяването на представянето на сътрудниците.
- Създаване на система за оценка на персонала.
- Интервю за оценка на представянето на сътрудник.

Приложна задача: Разработване на примерни критерии, показатели и степени за оценка на представянето на сътрудник за конкретна длъжност (работно място) по указания.

Дидактически материали: Указания за конкретна длъжност (работно място).

Критерии за оценяване на изпитна тема № 5:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността, значението и целите на оценката на персонала.	10
2. Обосновава изискванията към оценката на представянето на персонала. Посочва най-често срещаните грешки при оценяването на представянето на персонала.	15
3. Представа процедура по създаване на система за оценка на персонала.	10
4. Анализира значението на интервюто за оценка на представянето на сътрудник за предприятието и за отделния сътрудник.	15
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 6: Защита на околната среда.

План–тезис:

- Система за екологичен мениджмънт – понятие и цели.
- Система за управление на околната среда.
- Европейска схема за управление на околната среда и одитиране (EMAS).
- Стандарти за управление на околната среда. Сертифициране.
- Знак за екологичен продукт. Българска национална схема за екомаркировка.
- Правна уредба за опазване на околната среда.

Приложна задача: Определяне на възможните вредни въздействия на предприятие “Х” (с конкретен предмет на дейност) върху околната среда и предлагане на алтернативни решения за предотвратяването или намаляването им в съответствие с приоритетите по опазване на околната среда.

Дидактически материали: Указание на задачата и помощна таблица за попълване.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 6:	Максимален брой точки
1. Дефинира понятията стандарт, система за екологичен мениджмънт, система за управление на околната среда, екологичен знак и сертифициране. Посочва нормативни актове.	15
2. Разбира и обяснява Европейската схема за управление на околната среда и одитиране (EMAS).	15
3. Представа примерен модел на разработване и внедряване на система за управление на околната среда в едно предприятие.	10
4. Анализира и оценява ползите от внедряването на система за управление на околната среда.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 7: Мениджмънт на качеството.

План–тезис:

- Понятие за качество и мениджмънт на качеството. Значение.
- Тотален мениджмънт на качеството.
- Международни норми и стандарти.
- Разработване и внедряване на системи за управление на качеството.
- Визията на ЕС за качество.

Приложна задача: Графично представяне на примерен модел на процеса на управление на качеството в малко предприятие “X” (с конкретен предмет на дейност), в който да намерят отражение цикълът на Деминг и принципът „Изискванията към качеството се определят от очакванията на клиентите”.

Дидактически материали: Описание на задачата.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 7:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятията: качество, мениджмънт на качеството, тотално управление на качеството и система за управление на качеството.	10
2. Обяснява тоталния мениджмънт на качеството по Европейския модел за превъзходство в бизнеса (EFQM).	15
3. Представя примерен модел за разработване и внедряване на системи за управление на качеството.	15
4. Анализира и доказва връзката между управление на качеството и успеха на предприятието.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 8: Мениджмънт на знанието.

План–тезис:

- Същност и значение на мениджмънт на знанието.
- Мениджмънтът на знанието като основно конкурентно предимство на предприятието.
- Модели за запазване и трансфер на знания.
- Разработване и внедряване на системи за управление на знанието.

Приложна задача: Казус: Избор на модел за запазване и трансфер на знание. Обосновка на избора.

Дидактически материали: Казус.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 8:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятието мениджмънт на знанието. Обяснява значението му.	10
2. Представя и анализира модели за запазване и трансфер на знания	15
3. Разбира, обяснява и доказва връзката между мениджмънта на знанието и успеха на предприятието.	15
4. Представя примерен модел за разработване и внедряване на система за управление на знанието в предприятието.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 9: Мениджмънт на връзките с клиентите.

План-тезис:

- Мениджмънт на връзките с клиентите - същност и значение за успеха на предприятието.
- Предпоставки за печелене на клиенти.
- Инструменти за обвързване на клиенти.
- Изграждане на система за обслужване на клиентите.

Приложна задача: Казус: Идентифициране на проблеми при управление на връзките с клиентите и предлагане на възможности за тяхното решаване.

Дидактически материали: Казус.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 9:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на понятието мениджмънт на връзките с клиентите. Обяснява значението му за успеха на предприятието.	15
2. Посочва предпоставки за печелене на клиенти.	10
3. Обяснява инструменти за обвързване на клиенти.	15
4. Обяснява процеса на изграждане на система за обслужване на клиентите.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 10: Търговски сделки.

План-тезис:

- Същност на търговските сделки.
- Видове търговски сделки.
- Общи правила за търговските сделки.
- Търговски обезпечения.

Приложна задача: Попълване на типов търговски договор.

Дидактически материали: Бланка на примерен търговски договор.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 10:</i>	Максимален брой точки
1. Посочва същността, видовете търговски сделки и източниците на правна уредба.	10
4. Представя и анализира общите правила за търговските сделки: сключване, изпълнение и неизпълнение.	25
3. Анализира видовете търговски обезпечения.	10
4. Сравнява сделките в гражданското и търговското право.	5
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 11: Корпоративна социална отговорност.

План–тезис:

- Корпоративна социална отговорност - понятие и основни аспекти.
- Еволюция на корпоративната социална отговорност.
- Корпоративна социална отговорност и устойчиво управление на предприятието.
- Стандарти за корпоративна социална отговорност.
- Глобален договор на ООН и корпоративна социална отговорност.

Приложна задача: По предварително зададена информация за добри практики на корпоративна социална отговорност на предприятие „X” да се посочи връзката между корпоративна социална отговорност и устойчиво развитие на предприятието.

Дидактически материали: Информация за добри практики на корпоративна социална отговорност на предприятие „X”.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 11:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира понятията устойчиво развитие и корпоративна социална отговорност. Представя еволюцията на корпоративната социална отговорност.	15
2. Обяснява основните аспекти на корпоративната социална отговорност.	15
3. Посочва стандарти в областта на корпоративната социална отговорност.	10
4. Обяснява значението на Глобалния договор на ООН.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 12: Здравословни и безопасни условия на труд.

План-тезис:

- Задължения за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Нормативна уредба.
- Организация на дейностите по Закона за здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ) в предприятието. Вътрешна уредба.
- Управление и контрол на професионалните рискове в предприятието. Оценка на риска.
- Контрол и административно наказателна отговорност при осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд.

Приложна задача: Схематично представяне на ползата за предприятията и заинтересованите групи при въвеждане на система за управление на здравето и безопасността при работа.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 12:</i>	Максимален брой точки
2. Посочва задълженията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, съгласно нормативната уредба.	10
3. Очертава стъпките при организиране на дейностите по прилагане на изискванията на ЗБУТ.	15
4. Обяснява процесите на управление и контрол на професионалните рискове в предприятието.	15
5. Разбира административно наказателната отговорност при неспазване на изискванията за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 13: Управление на риска.

План-тезис:

- Предприемачески рискове – понятие. Видове рискове.
- Управление на риска – необходимост и същност.
- Процес на управление на риска – етапи.
- Оценка на риска по метода анализ на чувствителността.
- Стратегии за управление на риска.

Приложна задача: Посочване на възможни рискове с персонала в предприятие “Х”.

Дидактически материали: Описание на ситуация.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 13:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността на предприемаческия риск. Посочва видове предприемачески рискове.	15
2. Разбира процеса на управление на риска в предприятията. Обосновава необходимостта от управление на риска.	15
3. Обяснява етапите в процеса по управлението на риска. Посочва стратегии за управление на риска.	10
4. Представя оценка на риска по метода анализ на чувствителността.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 14: Управление на конфликти.

План-тезис:

- Понятие за конфликт. Фази на конфликта.
- Видове конфликти и влиянието им върху успеха на предприятията.
- Предпоставки за възникване на конфликти.
- Начини за управление на конфликти.

Приложна задача: Казус: Определяне на причините за конфликт и избора на начин за управление на конфликт. Обосновка на избора.

Дидактически материали: Казус.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 14:	Максимален брой точки
1. Дава определение за конфликт. Описва фазите на конфликта.	15
2. Различава видовете конфликти. Разбира влиянието им върху успеха на предприятието.	15
3. Посочва предпоставки за възникване на конфликти.	10
4. Сравнява начини за управление на конфликти.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 15: Кризисен мениджмънт.

План-тезис:

- Причини за възникване на криза в предприятието.
- Видове кризи.
- Фази на кризата.
- Основни характеристики на процесите на управление на криза.

Приложна задача: Отнасяне на описани ситуации към отделни фази на криза в предприятие “Х”.

Дидактически материали: Описание на ситуациите.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 15:</i>	Максимален брой точки
1. Дефинира понятието криза. Посочва причини за възникване на кризи в предприятието.	15
2. Анализира фазите на кризи в предприятието.	15
3. Обяснява последиците от фалит на предприятие.	10
4. Представя основни етапи в процесите на управление на кризи.	10
5. Решава приложната задача/казуса	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 16: Мениджмънт на времето.

План-тезис:

- Мениджмънт на времето - ресурс за лично и организационно развитие.
- Планиране на времето. Принцип на В. Парето. Принцип на Айзенхауер.
- ABC – анализ.
- Инструменти за планиране на времето.
- Организация на работното време – модели.

Приложна задача: Казус: Седмично планиране.

Дидактически материали: Казус.

<i>Критерии за оценяване на изпитна тема № 16:</i>	Максимален брой точки
1. Обяснява понятието мениджмънт на времето.	10
2. Разбира процеса на планиране на времето и прилагане принципите на В. Парето и Айзенхауер.	15
3. Оценява значението на ABC-анализа за ефективно управление на времето.	10
4. Представя инструменти за планиране на времето.	15
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 17: Финансови прогнози.

План-тезис:

- Прогнозни отчети за приходи и разходи.
- Прогнози за очаквани парични потоци.
- Ключови финансови коефициенти.
- Оценка на инвестиционните разходи: настояща и нетна стойност на инвестициите, срок на откупуване. Възвращаемост.

Приложна задача: Изчисляване и анализ на ключови финансови коефициенти.

Дидактически материали: Условие на задачата.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 17:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността и значението на прогнозните отчети за приходи и разходи.	15
2. Разбира значението на прогнозите за очаквани парични потоци.	15
3. Посочва ключови финансови коефициенти.	10
4. Представя оценка на инвестиционните разходи и възвращаемост.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Изпитна тема № 18: Контролиране.

План-тезис:

- Същност, значение и основни етапи.
- Видове контрол.
- Инструменти на контрола.
- Методи на контрол.

Приложна задача: Избор на подходящи инструменти и метод за контрол в конкретна ситуация. Обосновка на избора.

Дидактически материали: Описание на ситуация.

Критерии за оценяване на изпитна тема № 18:	Максимален брой точки
1. Дефинира същността и значението на понятието контрол. Изброява основните етапи.	15
2. Различава видове контрол.	15
3. Описва и сравнява инструменти на контрола.	10
4. Представя методи на контрола.	10
5. Решава приложната задача/казуса.	10
Общ брой точки:	60

Към всяка изпитна тема се добавя и приложна задача или казус. Приложните задачи (казуси) към всяка една от темите се разработват от учител (екип от учители), определен от директора на училището. Нивото на сложност на приложната задача или казуса се дефинира съобразно теоретичната част, например: ако въпросите в план-тезиса в повечето случаи изискват възпроизвеждане на наизустен материал, то приложната задача да бъде така формулирана, че да дава възможност за проверка на уменията за анализ, оценка, вземане на решение и т.н. В същото време приложната задача трябва да бъде съобразена и със степента на професионална квалификация на професията и специалността.

2. Критерии за оценяване

Комисията по оценяване на изпита по теория на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището (ръководителя на обучаващата институция), определя за всеки критерий конкретни показатели, чрез които да се диференцира конкретният брой присъдени точки.

IV. ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА

1. Указания за съдържанието на индивидуалните практически задания

Чрез държавния изпит по практика на професията и специалността се проверяват и оценяват професионалните умения и компетентности на обучаваните, отговарящи на **трета** степен на професионална квалификация.

Изпитът по практика на професията и специалността се състои в разработване, презентация и защита на проект. Проектът може да се отнася до: реализиране на собствена бизнес идея за създаване на предприятие; проучване на актуален проблем в области като управление на човешките ресурси, инфраструктура, опазване на околната среда, управление на отпадъци и др. или възложена от предприятие (организация) тема.

Проектът може да бъде разработен, представен и защитен както от един обучаван, така и от екип, в който са включени не повече от 3 (трима) обучавани.

Темите на проектите и екипите за разработването им се одобряват от директора на съответното училище. Към разработване на проектите се пристъпва, след като всеки обучаван (всеки екип) получи указания по примера на *Приложение б (Примерно индивидуално практическо задание)* на настоящата програма, но не по-късно от началото на м. ноември на текущата учебна година. Обучаваните получават указания за началната страница на проектите (например: пълното наименование на училището/обучаващата институция, имената на обучавания, квалификационната форма, темата на проекта, година и населено място) и за минималния обем страници. В процеса на разработване на проекта обучаваните получават методическа помощ (консултации) от учители, определени от директора на училището.

Комисията по провеждане и оценяване на изпита по практика на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция, определя структурата и съдържанието за всеки вид проект.

Презентацията и защитата на проекта се извършва пред комисия, назначена от директора на училището. Датата (датите) за презентация и защита на проектите се определя(т) от директора на училището. Проектът трябва да бъде предаден на комисията 30 дни преди определената дата за презентация и защита на хартиен носител.

Всяко училище трябва да осигури условия (зала, техника) за презентацията и защитата на проектите.

2. Критерии за оценяване

Комисията по провеждане и оценяване на изпита по практика на професията и специалността, назначена със заповед на директора на училището/ръководителя на обучаващата институция, за всеки вид проект разработва показатели и критерии по примера на представените в таблицата.

№	КРИТЕРИИ	ПОКАЗАТЕЛИ	Макси мален брой точки
1	Изисквания и срокове.	- проектът съответства на зададените параметри (брой страници и форма); - спазен е крайният срок за предаване на проекта (изпълнява задачата в поставения срок).	5

2	Качество на изпълнението на проекта.	- всяка част от съдържанието на проекта е разработена пълно и съдържа нужните анализи, изводи и др.(съгласно указанията); - теоретичната част е подкрепена с графично представяне на резултатите.	40
3	Ефективна презентация на проекта.	- добре планирана и структурирана презентация (въведение, изложение, дискусия, заключение); - целесъобразна употреба на средства за презентация; - подготвени материали за презентацията (помощни средства за онагледяване, примери, факти, твърдения, аргументи, сравнения и др.); - представяне на презентатора (говор, зрителен контакт, положение на тялото, движения, начин и стил на изразяване, мимики и жестове).	10
4	Защита на проекта.	- показва убедителна аргументация и компетентност в изложението; - обосновава резултатите от проучването и направените анализи, изводи, прогнози и др.	5
Общ брой точки:			60

Посочва се максималният брой точки, които се поставят при пълно, вярно и точно изпълнение на показателя. Те са в съответствие с посочените в Държавното образователно изискване за придобиване квалификация по професията **Икономист-мениджър**.

V. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ

Максималният брой точки за всяка изпитна тема или за всяко изпитно задание е 60. Неправилният отговор се оценява с 0 точки. Непълният отговор се оценява с част от точките за верен и пълен отговор

Преминаването от точки в цифрова оценка съгласно чл. 7, ал. 4 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване се извършва по следната формула:

Цифрова оценка = общият брой точки от всички критерии : 10

Получената цифрова оценка се изчислява с точност до 0,01.

Оценяването на писмените работи от държавния изпит по теория е в съответствие с чл. 46 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

Изпълнението на практическото задание от държавния изпит по практика се оценява в съответствие с чл. 48 от Наредба № 3 от 2003 г. за системата на оценяване.

VI. ПРЕПОРЪЧИТЕЛНА ЛИТЕРАТУРА

1. Йоханес Линднер и колектив. Предприемачество и мениджмънт. изд. Дионис, София, 2007. 2008 .
2. проф. д.ик.н. К. Тодоров. Предприемачество и мениджмънт. изд. Мартилен, София, 2004 .
3. Йоханес Линднер и колектив. Икономика на предприятието. изд. Дионис, София, 2008 .
4. Попов Г. Икономика на предприятието. том I., изд. “ Мартилен”, София, 2005 .
5. Иван Илиев, Димитър Дончев, Младен Велев. Икономика и мениджмънт. Мартилен, София, 2008.
6. Проф. д-р Дезмънд МакФорън. Ръководство за управление финансите на фирмата. София, 1991.
7. Андреева, М. Управление на персонала. С., Галактика, 1995.
8. Шопов, Д., и др. Управление на човешките ресурси. С., Тракия М, 1998.
9. Закон за здравословни и безопасни условия на труд.
10. Търговски закон.
11. Закон за опазване на околната среда.
12. Закон за здравословни и безопасни условия на труд.
13. Наредба № 3 на Министерството на околната среда и водите (обнародвана в ДВ, бр. 49 от 2003 г.).
14. Кодекс на труда.
15. Официалната интернет страница на Българска асоциация за управление и развитие на човешките ресурси - <http://bhrmda.orbitel.bg/>
16. Официалната интернет страница на Международната Асоциация по Мениджмънт на човешките Ресурси [The International Association for Human Resource Information Management (IHRIM)].

VII. АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

1. Горанка Недева – Национална финансово-стопанска гимназия, гр. София
2. Грозденка Трендафилова – Национална финансово-стопанска гимназия, гр. София

VIII. ПРИЛОЖЕНИЯ

а) Примерен изпитен билет

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ТЕОРИЯ НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

по професията 345010 Икономист-мениджър

специалността 3450105 Предприемачество и мениджмънт

Изпитен билет № 6

Изпитна тема: **Защита на околната среда.**

(изписва се точното наименование на темата)

План-тезис:

- Система за екологичен мениджмънт – понятие и цели.
- Система за управление на околната среда. Европейска схема за управление на околната среда и одитиране (EMAS).
- Стандарти за управление на околната среда. Сертифициране.
- Знак за екологичен продукт. Българска национална схема за екомаркировка.
- Правна уредба за опазване на околната среда.

Примерна приложна задача: Редът на приоритетите в опазването на околната среда е: предотвратяване, намаляване, оползотворяване, безопасно отстраняване на отпадъците.

Какви са възможните вредни въздействия върху околната среда на посочените в таблицата предприятия? Какви мерки може да предприемат за опазване на околната среда? Попълнете таблицата.

Описание на дидактическите материали: Таблица за попълване.

	Предприятие за производство на кисело мляко	Малък хотел
Вредно въздействие 1:		
<u>Предотвратяване:</u>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<u>Намаляване:</u>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<u>Оползотворяване:</u>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<u>Безопасно отстраняване:</u>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
Вредно въздействие 2:		
<u>Предотвратяване:</u>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<u>Намаляване:</u>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<u>Оползотворяване:</u>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>
<u>Безопасно отстраняване:</u>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/> <input type="checkbox"/>

Председател на изпитната комисия:.....
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....
(име, фамилия) (подпис)
(печат на училището/обучаващата институция)

б) Примерно индивидуално практическо задание

.....
(пълно наименование на училището/обучаващата институция)

**ДЪРЖАВЕН ИЗПИТ ПО ПРАКТИКА НА ПРОФЕСИЯТА И СПЕЦИАЛНОСТТА
ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ТРЕТА СТЕПЕН НА ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ**

**по професията 345010 Икономист-мениджър
специалността 3450105 Предприемачество и мениджмънт**

И н д и в и д у а л н о п р а к т и ч е с к о з а д а н и е № 1

На ученика/обучавания
(трите имена на ученика/обучавания/обучаваните)

отклас/курс,

начална дата на разработване на проекта:

дата на предаване на проекта:

дата на презентация и защита на проекта:.....

1. Да се разработи, презентира и защити проект на тема: **Мотивация на персонала в предприятие "Х"**.

2. Примерни указания (инструкции/изисквания) за проекта:

Проектът трябва:

- да е в обем не по-малко от 30 печатни страници.
- да включва: мотивация на избора на тема и предприятие; основни компоненти, свързани с темата (напр. мотивационен климат, фактори на мотивация, инструменти, мотивационен профил и т.н.); доказателства за направени проучвания; ползата за обучавания и за предприятието от разработването на проекта.
- да съдържа представяне на резултати от проучвания под формата на графики, таблици, диаграми.
- да е придружен с декларация за авторство от автора/авторския колектив.
- да се предаде на хартиен носител формат А4.
- да се предаде на комисията 30 дни преди определената дата за презентация и защита.

УЧЕНИК/ОБУЧАВАН:
(име, фамилия) (подпис)

Председател на изпитната комисия:
(име, фамилия) (подпис)

Директор/Ръководител на обучаващата институция:.....
(име, фамилия) (подпис)
(печат на училището/обучаващата институция)